

Izabela PUCHAŁA

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

izabela_puchala@o2.pl

<http://orcid.org/0000-0003-2554-0495>**CIAŁO W TEKSTACH PIOSENEK
POLSKICH RAPERÓW**

Mimo trudności, jakich przysparza prowadzenie badań językoznawczych nad tematyką ciała¹, czynienie tej kategorii przedmiotem eksploracji jest niezwykle istotne. Potwierdzają to choćby ustalenia Jolanty Maćkiewicz, która zwróciła uwagę na kilka istotnych kwestii: (1) nazwy części ciała są podstawowym zbiorem słownictwa potocznego, źródłem neosemantyzmów oraz podstawą porządkowania i aksjologizacji przestrzeni; (2) leksyka somatyczna związana z ciałem jest częstym składnikiem związków frazeologicznych; (3) „ciało a właściwie cielesność czy ucieleśnienie (*embodiment*) stanowi doświadczeniową podstawę rozumienia świata”². Konieczność prowadzenia szczegółowych analiz (nie tylko lingwistycznych) tego pojęcia uzasadnia dodatkowo silne eksponowanie cielesności w dobie współczesnej. Autorzy publikacji, które zostały wydane w ostatnich latach, określają *ciało* „fetyszem nowoczesnych społeczeństw”³ oraz „fenomen[em], nieodłącznym (być może najważniejszym) element[em] dzisiejszego świata”⁴.

¹ Zob. np.: A. Wierzbicka, *Rozważania o częściach ciała*, [w:] *Słownik i semantyka. Definicje semantyczne*, red. E. Janus, Wrocław 1975, s. 91 („nazwy części ciała powinny, zdawałoby się, stanowić szczególnie łatwy obiekt analizy semantycznej, (...) trzeba dopiero spróbować samemu zamknąć owe nieskomplikowane znaczenia w definicjach, aby zobaczyć, jak wiele nastroczą one trudności; więcej niż niejedna dziedzina słownictwa abstrakcyjnego”); J. Maćkiewicz, *Językowy obraz ciała. Szkice do tematu*, Gdańsk 2006, s. 15. [„trudno jest zdefiniować poszczególne części ciała, jeszcze trudniej jest opisać ciało jako zbiór części, stanowi ono bowiem holistyczną całość (*gestalt*), której nie da się zredukować do sumy jej części”].

² J. Maćkiewicz, *op. cit.*, s. 11–17.

³ M. Kołodziejczyk, *Cykl życia motyla*, „Polityka” 2013, nr 5, s. 16.

⁴ A. Rejter, *Płeć – język – kultura*, Katowice 2013, s. 99. Zob. też.: *Ciało w teatrze. Perspek-*

Trzeba pamiętać, że sposób postrzegania ciała w różnych środowiskach czy grupach społecznych nie jest jednorodny. Wprawdzie „ciało ludzkie jest obiektem (...) jednakim we wszystkich cywilizacjach”⁵, ale metody jego nazywania, opisywania są odmienne⁶. Anna Wierzbicka słusznie stwierdza: „oczywiście, wszyscy ludzie mają głowy, oczy, uszy, i ręce, wszystkim też znane jest niebo nad głową i ziemia pod stopami, ale nie wszyscy myślą o tych rzeczach w ten sam sposób. Język nie odzwierciedla świata bezpośrednio; odzwierciedla ludzką interpretację świata; w rezultacie słowa odnoszące się do części ciała i słowa odnoszące się do otaczającego nas świata mogą być w takim samym stopniu swoiste dla danego języka, co słowa odnoszące się do zwyczajów, rytuału i wierzeń”⁷. Fakt ten skłonił mnie do odtworzenia sposobu postrzegania ciała w jednej z subkultur funkcjonujących na polskim gruncie – mianowicie – subkulturze hiphopowej. Materiałem empirycznym uczyniłam sto losowo wybranych piosenek zawierających w swojej budowie leksem *ciało*, które zostały skomponowane po roku 2000 przez raperów, takich jak: Nizioła, Pezeta, Planeta ANM, PiHa, Skora, Liroya, Słonia, Deemsa po roku 2000.

CIAŁO W MATERIAŁACH SŁOWNIKOWYCH

Ciało to leksem rodzimy, ogólnosłowiański, poświadczonym w języku polskim w XIV wieku⁸. Już wówczas wyraz ten miał charakter wieloznaczny. Potwierdzenie odnaleźć można np. w *Kazaniach gnieźnieńskich*

tywa antropologiczna, red. D. Buchwald, Warszawa 2012, s. 9 („współczesność, ogarnięta z jednej strony kultem ciała, z drugiej zaś tęsknotą za jego destrukcją, ma na punkcie ciała i cielesności obsesję”).

⁵ E. Siatkowska, *Odbicie w wybranych nazwach części ciała rozwoju percepcji otaczającego świata na materiale słowiańskim*, [w:] *Tajemnice rozwoju*, red. D. Bieńkowska, A. Lenartowicz, Łódź 2009, s. 457. Por. A. Krawczyk, *Ciało człowieka w świetle frazeologii gwarowej*, [w:] „Język a Kultura”, t. 1: *Podstawowe pojęcia i problemy*, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław 1991, s. 147.

⁶ A. Wierzbicka, *op. cit.*, s. 13. Jak podkreślają badacze, ciało niesie „wiedzę o kulturze, z której człowiek wyrasta”. (L. Tymiak, *Ciało jako komunikat „spojrzenie gimnazjalisty”*, [w:] *O płci, ciele i seksualności w języku i mediach*, red. M. Karwatowska, R. Litwiński, A. Siwiec, B. Jarosz, Lublin 2014, s. 273). Zygmunt Bauman pisze o ciele jako o wytworze społecznym (Z. Bauman, *Ciało i przemoc w obliczu ponowoczesności*, Toruń 1995, s. 70). Por. Z. Libera, *Etnograficzna nowela o zębach (z krótkim wprowadzeniem do antropologii ciała)*, „Literatura Ludowa” 1994, nr 1, s. 38.

⁷ A. Wierzbicka, *op. cit.*, s. 13.

⁸ Zob.: W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005, s. 76; A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1985, s. 60.

czy *Rozmyślaniu o żywocie Pana Jezusa*, w których został on użyty w znaczeniach: (1) 'ciało ludzkie lub zwierzęce', (2) 'wszelka istota żyjąca', (3) 'ciało zmarłego, trup'⁹.

We współczesnych słownikach *ciało* definiowane jest przede wszystkim jako:

- a. 'tkanka mięsna, tłuszczowa, łączna, skórna otaczająca szkielet człowieka lub zwierzęcia; mięso';
- b. 'organizm ludzki, rzadziej zwierzęcy lub roślinny, jako całość; czasem tułów, grzbiet'¹⁰.

Obie definicje odnoszą się do fizyczności człowieka. W przypadku pierwszego rozumienia poświadczeniem są jego realizacje we frazeologizmach takich, jak: *nabierać ciała (przybierać na ciele); bogaty w ciało; ubytek ciała; spadać z ciała; rośnie w ciało, a w głowie mało* oraz synonimy notowane przez redaktorów słowników: *mięso; tusza*. Drugie znaczenie dodatkowo odwołuje się do dwoistości natury ludzkiej. Przykładem są połączenia: *duszą i ciałem, zdrowy na ciele i duszy, świecić gołym ciałem, złamać kogo na ciele/duszy, bliższa ciału koszula niż suknia, ciało bierz a od duszy wara, co ciało lubi, to duszę gubi, w małym ciele wielki duch*¹¹.

Zgodnie z informacjami zawartymi w słownikach *ciało* w pierwszym rozumieniu łączy się m.in z następującymi leksemami: (1) *jędrne, kształtne, zdrowe, drobne, okazałe, chude, tłuste, młode, apetyczne*, (2) *człowieka, psa, węża*, (3) *części, ruchy*, (4) *temperatura, ciepłota, ciężar, masa*. Omawiany rzeczownik w znaczeniu drugim występuje natomiast w kontekstach: (1) filozoficznym: *ciało własne, język ciała*, (2) artystycznym: *sztuka ciała*, (3) anatomicznym: *ciało szkliste, ciało rzęskowe, ciało Wollfa, ciała sercowate, ciała*

⁹ *Słownik staropolski PAN*, red. S. Urbańczyk, t. 1, Warszawa 1953–1955, s. 278–181.

¹⁰ Por. PSWP; NSJP; WSJP; SJP; USJP; ISJP. Ponadto słowniki języka polskiego notują następujące definicje ciała: a. 'zwłoki, organizm zwierzęcia lub człowieka po śmierci' [SJP; PSWP; WSJP; USJP; ISJP]; b. 'ograniczona, uformowana materia: substancja' [SJP; WSJP; USJP; ISJP]; c. 'fizyczna natura człowieka, przeciwstawiona duchowej' [WSJP; ISJP]; d. 'grupa osób stanowiąca z jakichś względów zespół' [ISJP]. Por. *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1, Warszawa 1982, s. 288–289, [SJP]; H. Zgólkowa, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, Poznań 1996, t. 7, s. 157–160, [PWSP]; *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, Warszawa 2000, s. 193–194 [ISJP]; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1, Warszawa 2003, s. 449–450, [USJP]; *Współczesny słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 2007, s. 193–194, [WSJP].

¹¹ Przywołane w akapicie frazeologizmy i synonimy pochodzą z: S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1985, s. 160; H. Zgólkowa, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, s. 157; W. Broniarek, *Gdy ci słowa zabraknie. Słownik synonimów*, Warszawa 2005, s. 73; E. Dereń, T. Nowak, E. Polański, *Słownik języka polskiego z frazeologizmami i przysłowiami*, red. E. Polański, Warszawa 2011, s. 53.

grzybkowate, (4) biochemicznym: *ciała odpornościowe*, (5) botanicznym: *ciała oleiste, ciało owocowe*, (6) medycznym: *ciało obce*, (7) astronomicznym: *ciało niebieskie*, (8) religijnym: *Boże Ciało*¹².

Potocznie ciało rozumiane jest jako 'sylwetka, kształty, figura (zwłaszcza kobiety)'¹³. W gwarach przestępczej, uczniowskiej i studenckiej rzeczownik ten funkcjonuje na zasadzie metonimii w znaczeniu 'człowiek'¹⁴. I tak, w grupie przestępczej ciało to: (1) 'kobieta, dziewczyna', (2) ' prostytutka', (3) 'homoseksualista bierny'¹⁵, uczniowskiej: (1) 'przystojny chłopak, przyciągający uwagę dziewcząt', (2) 'nauczyciele'¹⁶, studenckiej: (1) 'osoba płci żeńskiej – dziewczyna/kobieta', (2) 'profesor'¹⁷.

SUBKULTURA HIPHOPOWA

Subkultura hiphopowa powstała u schyłku lat 70. XX wieku w południowym Bronxie¹⁸. Do Europy dotarła w latach 80. XX stulecia. Już w tym czasie cieszyła się ona ogromną popularnością, o czym świadczą kilka czynników: (1) rap pojawił się w telewizji, (2) w 1982 roku miała miejsce pierwsza zagraniczna trasa hiphopowa po Europie i Azji¹⁹, (3) w 1984 r. powstała pierwsza stacja radiowa w pełni poświęcona tego typu muzyce. Do Polski hip-hop przybywał etapami. Jednakże jego główne części, tj.: rap, DJ-ing, graffiti i specyficzny taniec (breakdance/brekdens/b-boying/brek/break)²⁰, pojawiły się na gruncie polskim w zbliżonym czasie (lata 80.–90. XX w.). Przyjęciu subkultury

¹² Por. H. Zgółkowa, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, s. 157–160; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, s. 449–450.

¹³ *Współczesny słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, s. 193–194.

¹⁴ Zob. M. Karwatowska, *Jędrne, kształtne, zdrowe, młode, okazałe... Konceptualizacja ciała w werbalizacjach studentów*, [w:] *O płci, ciele i seksualności w języku i mediach*, red. M. Karwatowska, B. Jarosz, R. Litwiński, A. Siwiec, Lublin 2014, s. 235.

¹⁵ K. Stępnia, współpraca Z. Podgórzec, *Słownik tajemnych gwar przestępczych*, Londyn 1993, s. 76.

¹⁶ M. Kasperczak, *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, red. H. Zgółkowa, Wrocław 2004, s. 56.

¹⁷ L. Kaczmarek, T. Skubalanka, S. Grabias, *Słownik gwary studenckiej*, Lublin 1994, s. 24.

¹⁸ Zob. np.: B. Prejs, *Subkultury młodzieżowe. Bunt nie przemija*, Katowice 2005, s. 43; W. Kopaliński, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX w.*, Warszawa 1999, s. 15–16.

¹⁹ Nazywała się ona: The York City Rap Tour. Zob.: R. Mischczak, *Beaty, Rymy, Życie. Leksykon Muzyki Hip-hop*, Poznań 2005, s. 560.

²⁰ Zostały one wydzielone i nazwane przez Kevina Danovana „filarami hip-hopu”.

hiphopowej w Polsce sprzyjały dokonujące się wówczas zmiany polityczno-ekonomiczne i społeczno-kulturowe. Również globalizacja, współcześnie często utożsamiana z amerykańizacją, doprowadziła do tego, że młodzież zaczęła naśladować zagranicznych idoli, a język polski wzbogacił się o zapożyczenia z języka angielskiego²¹.

Do subkultury hiphopowej należą przede wszystkim ludzie mający od 15 do 25 lat²². Są oni optymistycznie nastawieni do otaczającej rzeczywistości i prowadzą tzw. „luzacki styl życia”. Przejawia się to w sposobach ich ubierania (spodnie z obniżonym krokiem, za duże bluzy z kapturem, sportowe buty, czapki z daszkiem) czy spędzania wolnego czasu, implikowanego spożywaniem alkoholu. Za najwyższe wartości uznają oni: przyjaźń, prawdę i patriotyzm, czego konsekwencją jest przewaga piosenek o tej tematyce. Współcześnie środowisko to uznaje się za „dominującą subkulturę młodzieżową”²³ w wielu krajach.

Dodać wypada, że muzyka jest jednym ze środków, „za pomocą których subkultura wyrabia swą tożsamość oraz kulturowo odtwarza siebie, zaznaczając swą odmienność wobec innych członków społeczeństwa”²⁴. Włodzimierz Moch interesujący mnie gatunek muzyczny określa jako „ekspresyjną muzykę stworzoną przez mniejszość afroamerykańską w USA, stanowiącą wyraz jej społecznych aspiracji i buntu”²⁵. Początkowo młodzi ludzie śpiewali głównie o „problemach, podziałach społecznych, raczkującym kapitalizmie i sytuacji młodego człowieka bez perspektyw, który często radził sobie, żyjąc na bakier z prawem”²⁶. Doprowadziło to do tego, że ówczesny rap był nazywany „muzyką frustracji i gniewu”²⁷. Z czasem jednak zaczęło powstawać coraz więcej piosenek traktujących o miłości, różnego rodzaju relacjach pomiędzy kobietą a mężczyzną,

---

²¹ Monika Rzeszutek pisze, że „wszelkim wpływom w największym zakresie podlegają ludzie młodzi” (M. Rzeszutek, *Słownictwo środowisk młodzieżowych w okresie polskiej transformacji*, [w:] *Słownictwo współczesnej polszczyzny w okresie przemian*, red. J. Mazur, Lublin 2000, s. 171).

²² R. Maciejewski, *Hip hop, czyli czy rewolucja jest blisko?*, „Kultura Współczesna. Teoria – interpretacje – praktyka” 2004, nr 3 (41), s. 181.

²³ W. Moch, *Hip-hop. Kultura miasta*, Bydgoszcz 2008, s. 20.

²⁴ J. Storey, *Studia kulturowe i badania kultury popularnej. Teorie i metody*, tłum. J. Barański, Kraków 2003, s. 96.

²⁵ W. Moch, *op. cit.*, s. 20.

²⁶ D. Węclawek, M. Flint, T. Kleyff, A. Cała, J. Jaczyński, *Antologia polskiego rapu*, Warszawa 2014, s. 11.

²⁷ R. Leszczyński, *Hip-hop po polsku*, „National Geographic” 2007, nr 6 (93), s. 114.

zabawie, imprezach (tzw. *vixach*), lekkim życiu, czy własnym mieście, które często postrzegane jest jako tzw. „mała ojczyzna”. To właśnie szczególny związek członków subkultury hiphopowej z przestrzenią miejską sprawia, że rap często nazywany jest przez badaczy „muzyką ulicy”. Piosenki rapowe można podzielić ze względu na: (1) style, które odpowiadają danemu okresowi czasu (*old-school*, *new-school*, *true-school*), (2) podgatunki, ze względu na podejmowaną w nich tematykę (np.: *freestyle*, *braggadacio*, *abstract rap*, *crunk rap*, *horrorcore*, *hardcore psycho rap*, *gospel rap*, *rap patriotyczny*).

CIAŁO W TEKSTACH PIOSENEK HIPHOPOWYCH

Analiza zebranego materiału wykazała, że wyraz *ciało* definiowany jest w subkulturze hiphopowej jako:

- 1) ‘kobieta’ (np. *patrz, jak po plaży idą dwa ciała*);
- 2) ‘organizm ludzki za życia (np. *czuję zapach twego ciała, jakbyś tu koło mnie stała*) lub po śmierci (np. *stoję nad twoim ciałem w kałuży czerwonego śluzu / trzymając w dłoniach ołowiany posążek Pazuzu*) postrzegany jako całość’.

Raperzy, nazywając kobietę ciałem, podkreślają wyłącznie jej fizyczność, jednocześnie pomijając sferę duchową, a nawet kontestują jej podmiotowość. Leksem *ciało* został użyty w odniesieniu do człowieka (tutaj: kobiety) na zasadzie *część za całość* (łac. *pars pro toto*), a wybór jednego elementu – jak pisze Elżbieta Sękowska – „reprezentuj[ącego] całość, akcentuje ważność. Metonimia CIAŁO to CZŁOWIEK wskazuje, że akcentujemy szczególne zainteresowanie ciałem”²⁸, pomijając inne ważne aspekty. Taka fragmentaryzacja jest więc przejawem negatywnej aksjologizacji. Jedynie całość akcentuje się pozytywnie, gdyż „najbardziej podstawowym doświadczeniem jest bycie w JEDNYM KAWAŁKU”²⁹.

Przywołany zabieg metonimiczny jest typowy dla epoki postmodernizmu. Zygmunt Bauman zauważa: „ciało ludzkie jest dziś w pierwszym rzędzie organem *konsumpcji* i miarą jego należytego stanu jest zdolność

²⁸ Por. E. Sękowska, *Językowy obraz w prasie ostatnich lat*, [w:] *Polszczyzna w komunikowaniu publicznym. Prace poświęcone profesor Halinie Satkiewicz z okazji jubileuszu Jej i Jej Zakładu*, red. W. Gruszczyński, J. Bralczyk, G. Majkowska, Warszawa 1999, s. 74.

²⁹ T.P. Krzeszowski, *Parametr aksjologiczny w przedpojęciowych schematach wyobrażeniowych*, „Etnolingwistyka” 1994, nr 6, s. 33.

wchłonięcia i zasymilowania wszystkiego tego, co społeczeństwo konsumpcyjne ma do zaoferowania. Ciało ponowoczesne jest przede wszystkim odbiorcą *wrażeń*. Spożywa ono i trawi przeżycia”³⁰. W zaprezentowanych przykładach kobieta nazywana *ciałem* stanowi więc jedynie źródło tych *wrażeń*.

Z kolei *ciało* rozumiane jako organizm ludzki opisywane jest w piosenkach hiphopowych jako ‘własność człowieka; coś, co do niego należy’. Świadczy o tym zestawianie omawianego wyrazu m.in. z zaimkami przymiotnymi czy dzierżawczymi, np. w wersach: *jej piękne ciało, wtulone we mnie; zwiariowałem na punkcie twojego ciała; moje ciało mówi do mnie / ja – twoje ciało – nie przestanę widzieć, co ty robisz ze mną*. Ciało w tym znaczeniu: wykonuje pewne ruchy³¹ (*to ciało unosi dłonie do nieba; ciało chylę przed każdym, który ten styl posiada; rozkładam ciało na podłodze*), podlega działaniu czasu (np.: *czasem myślę, że wcale mnie nie ma / tylko z wiekiem to ciało się zmienia; zobacz teraz, ziomek, co by się nie działo / młodość sam czujesz z wiekiem, kiedy starzeje się ciało*), niekiedy doznaje urazów (*ziomek, pięściami dużo nie zdziałasz / możesz spowodować obrażenia ciała; pamiętaj o bliznach, nie tylko o ciele*), a zatem zmienia się, nosi znamiona przeszłości, jest nietrwałe. W tekstach analizowanych piosenek tak rozumianemu ciału przypisuje się następujące właściwości: jędrność, objętość, smak, temperaturę, wiek, wielkość i zapach.

Edmund Husserl twierdzi, że „ciało, naturalnie, jest także widziane jak każda inna rzecz, ale ciałem staje się ono tylko przez to, że jakby włożone są w nie wrażenia [powstające] przy dotykaniu, włożone są w nie wrażenia bólu itd., krótko mówiąc, przez zlokalizowanie [w nim] *wrażeń* jako *wrażeń*”³². W zgromadzonym materiale badawczym można znaleźć potwierdzenia tych spostrzeżeń. Odpowiednie fragmenty piosenek hiphopowych podpowiadają, że ciało może: *drzeć (urywa głowę że hej, już nawet mam ciarki na ciele; wyruszasz w daleką podróż do umarłego miasta, chwila ostatniego tańca, ciało drga w pośmiertnych spazmach; zabijam wstyd, a ciało całe drży)*, *boleć (moje ciało powiewa palący ból)*.

³⁰ Z. Bauman, *Ciało i przemoc w obliczu ponowoczesności*, Toruń 1995, s. 90.

³¹ Bycie w ruchu jest prototypowym stanem istnienia ciała. Zob. J. Maćkiewicz, *op. cit.*, s. 22.

³² E. Husserl, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*, t. II, przeł. D. Gierulanka, Warszawa 1974, s. 214. Zob. też: M. Pokropski, *Ciało. Od fenomenologii do kognitywistyki*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki” 2011, nr 4 (32), s. 121.

Nie dziwi również fakt, że raperzy wiele miejsca poświęcają charakterystyce wrażeń, jakie doznaje ciało pod wpływem muzyki, np: *ciało przeżywa prąd zawsze, kiedy w bit wejde; bit pochłania całe me ciało; dawaj ciało w ruch, bo ten koncert jest tu; rozbija ciało tańcem ten rytm*. Sami artyści nazywają siebie wprost „porywaczami ciał” (np. *tłum ogarnia szal / Czyki pał – inwazja porywaczy ciał (...) porywacze ciał znów są wśród nas / dudni bęben, będę nowym trendem dla mas*), sugerując, że są wokalistami, których twórczość jest w stanie wpłynąć na odbiorców, czyli właśnie porwać ich w świat niecodzienny, lepszy.

Raperzy, stosując interesujący mnie wyraz w znaczeniu ‘organizm ludzki za życia’, w 86% przypadków mają na myśli ciało kobiece, np.: *był stałym bywalcem klubu, do którego właśnie przyszła / wyższa liga, jej ciało mógł mieć jedynie w myślach; niewiele myślała, ale miała takie ciało, że przestałem myśleć; znam każdy cal jej ciała; pamiętam jak się uśmiechałaś, jak zasypiałaś / delikatną grę mięśni twojego ciała; kątem oka dostrzega ciała koleżanek, popatrz; ciało dziewczynki weszło w stan dziwnej metamorfozy*. Niekiedy pojawiają się dodatkowe charakterystyki. Podkreśla się bowiem:

- atrakcyjność ciała, m.in. poprzez zestawienie tego rzeczownika z przymiotnikami pozytywnie je wartościującymi typu: *piękny* czy *boski* (np.: *piękne ciało twe w ręce chwytam; boskie ciało jej, patrzę na nie z uśmiechem*), zastosowanie porównań, np. *ciało jak bogini, którym do świątyni wabi cię / kiedy spojrzysz jej głęboko w oczy; twoje ciało jak aksamit / chcę ciebie posiąść bez granic*;
- możliwość sprawowania przez nie władzy nad mężczyzną, np.: *jej ciało daje moc ku temu / by w oka mgnieniu ustalić sto reguł; za jej ciało zrobisz wszystko; magia ciała na mnie działa*.

Zazwyczaj twórcy analizowanych piosenek traktują ciało jako obiekt seksualny, czego poświadczeniem są między innymi takie wersy: *chciałbym naturalnie poznać twoje ciało / wspaniała laska od góry aż po nogi; jak ja kocham to uczucie, kiedy wstaję rano – kiedy mnie oplata twoje nagie ciało / kiedy moje ciało twoje pieści; zobacz we mnie granat bez zawleczonej / jak zrywam z twojego ciała kabaretki / moje dłonie na twojej szyi zamiast pętli / tracisz oddech, ale wcale nie chcesz wzywać karetki*. Jednocześnie raperzy zdają sobie sprawę z panującego współcześnie kultu ciała, traktowania go jako źródła przyjemności, przedmiotu, towaru i – co ważne – niekiedy sprzeciwiają się temu, np.: *chcę mieć, zamiast być, gdzie jest sens? / szybki seks, sztuczni ludzie, wargi, cycki, botoks / kult ciała, zaniedbanie duszy, tylko po co?; STOP! Nie wiem gdzie zmierza ten świat / ale chyba to już nie mój*

kierunek / to mnie razi jak prąd / a ja chyba znowu wolę iść pod prąd, zamiast skakać w strumień.

W analizowanych piosenkach można dostrzec kilka metafor pojęciowych. Ciało w znaczeniu 'organizm ludzki' konceptualizowane jest jako:

- a) MAPA (np. *twoje ciało dla mnie jest jak nowa mapa, chce je zwiedzać*);
- b) MATERIAŁ (np.: *zwinęte w kaszmir resztki rozczłonkowanego ciała; rozrywam ciało jak kondor; mój flow tnie jak skalpel martwe ciało w sekcji zwłok; jest zawsze cała dla mnie jak chęć*);
- c) GENERATOR (np. *moje ciało produkuje endorfinę / nie zatrzymuje się ani na chwilę*);
- d) WIĘZIENIE (np. *twoje ciało stało się celą, w której jesteś więźniem*);
- e) POJEMNIK (np.: *tak drobne ciało, skrywa tak wielkie serce; mam w sobie nienawiść, żyły rozsada ciśnienie / jest jak kula, która drąży drogę, żyjąc w ciele*);
- f) SCHRONIENIE (np. *chowa się pod łóżkiem / w moim ciele, w mojej głowie*);
- g) TOWAR (np. *patrzę jak suki sprzedają ciało*);
- h) OBIEKT/OBRAZ (np. *pokaż mi ciało, nie musisz mówić mi nic / pokaż mi je, nie musisz mówić mi nic, a wystarczy mi twoje ciało*).

W tym miejscu należy wspomnieć, że wśród hiphopowców niezwykle popularne jest tatuowanie ciała. Poświadczeniem tej obserwacji są między innymi następujące słowa: *kontury, cienie wrzucam, za tydzień poprawiam / mania tatuowania ciała / znam ból, który nie boli, przyjemny ból; na ciele wzór się robi, maszynka, igła, tusz; od stóp do głów / na ciele podziabani cali; wielu me wersy zmieniło w dziary i zdobią niejedno ciało już / dzięki odbiorcom za zaufanie / po nowej płycie już szykuj tusz; przykryć całe ciało / być jak Zombie-boy dla rapu; wyrysować to na sobie jak ściany #kultura Majów / dziś to nic, ale poczytasz mnie dłużej / wtedy gdy będę już siedział na chmurze / dlatego ocieka tuszem i cierpi katusze ciało / żeby tak do końca wszystko ze mnie nie uleciało. Przywołane tu wersy dowodzą, że tatuaż jest w tej społeczności traktowany nie tylko jako ozdoba, ale również jako symbol, coś co posiada ogromne znaczenie. Jednocześnie udowadniają one, że hiphopowcy konceptualizują ciało również jako powierzchnię, którą ozdabiają, zapełniają znakami lub książkę, bowiem można je „czytać”.*

W piosenkach hiphopowych niejednokrotnie pojawiają się zestawienia:

- ciała i duszy,
- ciała i serca.

Pierwsze z nich – utrwalone również w słownikach – niezwykle często akcentowane jest w funkcjonujących w polszczyźnie przysłowia i frazeologizmach. W paremiach pojawia się ono na zasadzie:

- przeciwstawienia, gdzie ciało pokazane jest jako gorsze, mniej ważne od duszy, np.: *ciało bierz, a od duszy wara; ciało, ciało, co wyrabiło, o duszy swej nie pamiętało;*
- komplementarności, np. *w zdrowym ciele, zdrowy duch.*

W związkach frazeologicznych znajdujemy natomiast podkreślenie jedność duszy i ciała, np.: *angażować się duszą i ciałem; być do kogoś przywiązanym duszą i ciałem. Ciało bez duszy jest zatem 'formą bez treści', czymś niepełnym, pozbawionym pewnej części, np. obecna ciałem, ale nieobecna duchem.* Właśnie takie użycia, świadczące o nierozdzielności tych dwóch kategorii, typowe są dla tekstów tworzonych przez polskich raperów, np.: *udało mi się złożyć te puzzle w jedną całość / dziś tworze z tą kulturą, duszę i ciało; jeden pierwiastek sam nic nie działa / potrzebny jest dialog duszy i ciała.* Autorzy zebranych piosenek niejednokrotnie podkreślają również, że dusza odczuwa to, co w danym momencie przeżywa ciało, np.: *jestem zdrow, tak samo moje ciało, jak duch; nawet w snach, nie ujrzałeś tak czarnego scenariusza / gdy każdy dzień zabija cię powoli jak kusza / gdy cierpi dusza, ciało nie chce jej wypuścić, / bo wie że bez niej nie ma bytu, jak ślimak bez muszli / to nie wyjdzie porzucić tą skorupę / bo niczego nie naprawisz, jeśli nagle padniesz trupem; przed sobą widzę krąg gnijących ciał / moje ciało spowiewa palący ból / a dusza odczuwa niezaspokojony głód.*

Zestawienie ciała i serca występuje głównie w utworach, które należą do gatunku zwanego rapem patriotycznym, np.: *ciałem za granicą, w sercu noszę polskie godło / gdzie bym nie był, każdym rankiem, każdą nocą / serce bije w dwóch kolorach, nie na pokaz; ciałem za granicą, ale w Polsce zawsze sercem.* Tego typu wersy dowodzą, że człowiek składa się z dwóch warstw: cielesnej i uczuciowej. W zgromadzonych utworach to zawsze ta pierwsza z nich jest poza granicami ojczyzny, w obcym miejscu, druga zaś – uznawana za ważniejszą, wartościowszą – na miejscu, wśród rodziny, przyjaciół.

Jedność ciała i serca obrazują również teksty:

*Owszem, nie wszystko jest proste, ale wszystko w twoich rękach,
ja wybrałem ten hip-hop, który przed nikim nie klęka,
tu by odnieść sukces, trza coś więcej niż talent,
więc cokolwiek byś robił, rób to sercem i ciałem.*

*Ale serce i ciało ma tylko ona,
Będę starzał się z nią, bo ona to ma.*

Autor pierwszego z nich odnosi się do powszechnie znanego frazeologizmu *robić coś duszą i ciałem*, czyli 'angażować się całym sobą', przy czym zmienia on jeden z komponentów – rzeczownik *dusza* zastąpiło słowo *serce*. Drugi wyimek dotyczy natomiast kobiety, która jest w pełni wartościową istotą jedynie wówczas, gdy jednocześnie posiada piękne ciało i jest dobra, szlachetna.

Raperzy piszą również o jednoczeniu, splataniu się ciał, oznaczającym miłosne uniesienie, np.: *każdej nocy nasz sen jednoczył ciała / a dziś sam kroczysz we mgle; wspaniała laska od góry aż po nogi / pletliśmy swe ciała, brakowało nam podłogi; jak ja kocham to uczucie, kiedy splatają się ciała (...)* *kiedy mnie oplata twoje nagie ciało; mimo tego że staliśmy się jednym ciałem, nie możemy być i żyć razem*. Niekiedy sugerują oni, że połączenie ciał pozwala osiągnąć wyższy poziom relacji, zjednoczenia, np. *polećmy na jedną z planet / gdzie czas ważny być przestanie / nasze ciała staną się jednym ciałem*. Autor tego wersu odnosi się do sfery duchowej, choć aspekt cielesny nadal obecny jest.

PODSUMOWANIE

Poczynione rozważania dowodzą, że w piosenkach hiphopowych rzeczownik *ciało* używany jest w znaczeniu notowanym przez autorów i redaktorów słowników języka polskiego, tj. 'organizm za życia lub po śmierci, postrzegane jako całość'. W zebranych materiale nie pojawiło się ono jednak w kontekstach sugerowanych w leksykonach, tj. 'organizm roślinny lub zwierzęcy'. Dodatkowo raperzy mianem ciała określają metonimicznie kobietę, akceptując przy tym wyłącznie jej fizyczność.

W analizowanych tekstach ciało ludzkie za życia odnosi się zatem przede wszystkim do przedstawicielki płci żeńskiej i traktowane jest w interesującej mnie subkulturze głównie jako obiekt seksualny. Tak rozumiane ciało opisywane jest jako piękne, atrakcyjne – nigdy zaś nie jest ono brzydkie, szkaradne, jak ma to miejsce chociażby w tekstach piosenek rockowych³³. W utworach hiphopowych kobiety sporadycznie

³³ Zob.: I. Puchala, *Ciało w werbalizacjach hiphopowców i rockowców*, [w druku].

uznawane są za w pełni wartościowe. Za takie uchodzą wówczas, gdy poza cielesnością posiadają również – zdaniem autorów – pierwiastek duchowy.

Członkowie interesującej mnie subkultury podkreślają, że człowiek – bliżej nieokreślony jeśli chodzi o płeć – jest istotą cielesno-duchową. Ciało postrzegane jest jako widzialna, a zatem materialna część człowieka, a dusza jako niewidzialna. Komponenty te łączy relacja komplementarności, bowiem zarazem przeciwstawiają się one sobie i uzupełniają. Autorzy tekstów – czego nie można zaobserwować w słownikach – na tej samej zasadzie zestawiają ze sobą ciało i serce, gdzie ciało konotuje materialność, a serce – uczuciowość.

Choć raperzy zdają sobie sprawę z trwającego współcześnie kultu ciała, to przecież nie potrafią, a może nie chcą, mu się przeciwstawić. Być może ma to związek z chęcią dopasowania się do gustu potencjalnego odbiorcy ich twórczości.

BIBLIOGRAFIA

- Bańko M. (red.), 2000, *Inny słownik języka polskiego*, Warszawa.
- Bauman Z., 1995, *Ciało i przemoc w obliczu ponowoczesności*, Toruń.
- Bauman Z., 1995, *Ciało i przemoc w obliczu ponowoczesności*, Toruń.
- Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- Broniarek W., 2005, *Gdy ci słowa zabraknie. Słownik synonimów*, Warszawa.
- Brückner A., 1985, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- Buchwald D. (red), 2012, *Ciało w teatrze. Perspektywa antropologiczna*, Warszawa.
- Dereń E., Nowak N., Polański E., 2011, *Słownik języka polskiego z frazeologizmami i przysłowiami*, red. E. Polański, Warszawa.
- Dubisz S. (red.), 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa.
- Dunaj B. (red.), 2007, *Współczesny słownik języka polskiego*, Warszawa.
- Husserl E., 1974, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*, t. II, przeł. D. Gierulanka, Warszawa.
- Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S., 1994, *Słownik gwary studenckiej*, Lublin.
- Karwatowska M., 2014, *Jędrne, kształtne, zdrowe, młode, okazałe... Konceptualizacja ciała w werbalizacjach studentów*, [w:] *O płci, ciele i seksualności w języku i mediach*, red. M. Karwatowska, B. Jarosz, R. Litwiński, A. Siwiec, Lublin, s. 239–258.
- Kasperczyk M., 2004, *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, red. H. Zgółkowa, Wrocław.
- Kołodziejczyk M., 2013, *Cykl życia motyla*, „Polityka” nr 5, s. 16–18.
- Kopaliński W., 1999, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX w.*, Warszawa.

- Krawczyk A., 1991, *Ciało człowieka w świetle frazeologii gwarowej*, „Język a Kultura”, t. 1: *Podstawowe pojęcia i problemy*, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław, s. 241–249.
- Krzyszowski T.P., 1994, *Parametr aksjologiczny w przedpojęciowych schematach wyobraźniowych*, „Etnolingwistyka” nr 6, s. 29–51.
- Leszczyński R., 2007, *Hip-hop po polsku*, „National Geographic” nr 6 (93), s. 114.
- Libera Z., 1994, *Etnograficzna nowela o zębach (z krótkim wprowadzeniem do antropologii ciała)*, „Literatura Ludowa” nr 1, s. 41–48.
- Maciejewski R., 2004, *Hip hop, czyli czy rewolucja jest blisko?*, „Kultura Współczesna. Teoria – interpretacje – praktyka” nr 3 (41), s. 158–169.
- Maćkiewicz J., 2006, *Językowy obraz ciała. Szkice do tematu*, Gdańsk.
- Miszczak E., 2005, *Beaty, Rymy, Życie. Leksykon Muzyki Hip-hop*, Poznań.
- Moch W., 2008, *Hip-hop. Kultura miasta*, Bydgoszcz.
- Pokropski M., 2011, *Ciało. Od fenomenologii do kognitywistyki*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki” nr 4 (32), s. 119–137.
- Prejs B., 2005, *Subkultury młodzieżowe. Bunt nie przemija*, Katowice.
- Puchala I., 2019, *Ciało w werbalizacjach hiphopowców i rockowców*, [w druku].
- Rejter A., 2013, *Płeć – język – kultura*, Katowice.
- Rzeszutek M., 2000, *Słownictwo środowisk młodzieżowych w okresie polskiej transformacji*, [w:] *Słownictwo współczesnej polszczyzny w okresie przemian*, red. J. Mazur, Lublin, s. 171–178.
- Sękowska E., 1999, *Językowy obraz w prasie ostatnich lat*, [w:] *Polszczyzna w komunikowaniu publicznym. Prace poświęcone profesor Halinie Satkiewicz z okazji jubileuszu Jej i Jej Zakładu*, red. W. Gruszczyński, J. Bralczyk, G. Majkowska, Warszawa, s. 69–77.
- Siatkowska E., 2009, *Odbicie w wybranych nazwach części ciała rozwoju percepcji otaczającego świata na materiale słowiańskim*, [w:] *Tajemnice rozwoju*, red. D. Bieńkowska, A. Lenartowicz, Łódź, s. 457–465.
- Skorupka S., 1985, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1, Warszawa.
- Stępnia K., Podgórzec Z. (współpr.), 1993, *Słownik tajemnych gwar przestępczych*, Londyn.
- Storey J., 2003, *Studia kulturowe i badania kultury popularnej. Teorie i metody*, tłum. J. Barański, Kraków.
- Szymczak M. (red.), 1982, *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa.
- Tymiakin L., 2014, *Ciało jako komunikat (spojrzenie gimnazjalisty)*, [w:] *O płci, ciele i seksualności w języku i mediach*, red. M. Karwatowska, B. Jarosz, R. Litwiński, A. Siwiec, Lublin, s. 259–274.
- Urbańczyk S. (red.), 1953–1955, *Słownik staropolski PAN*, t. 1, Warszawa.
- Węclawek D., Flint M., Kleyff T., Cała A., Jaczyński J., 2014, *Antologia polskiego rapu*, Warszawa.

Wierzbicka A., 1975, *Rozważania o częściach ciała*, [w:] *Słownik i semantyka. Definicje semantyczne*, red. E. Janus, Wrocław, s. 91–103.

Zgółkowska H., 1996, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 7, Poznań.

REFERENCES TO THE BODY IN THE LYRICS OF POLISH RAP SONGS

Summary

This article is an attempt to analyse the portrayal of the body in the lyrics of Polish hip hop songs. The analysis focuses on one hundred randomly chosen songs which include the lexeme *ciało* 'body'. All the analysed songs were written by Polish rappers after the year 2000. The paper begins by describing the hip hop subculture; it also presents an overview of the definitions of the term *ciało* 'body' offered by dictionaries of contemporary Polish. The analysis of the collected lyrics reveals that rappers use the noun *ciało* 'body' to refer to 'an organism, alive or dead, seen as a whole' as well as to 'a female' presented as a sexual object.

Key words: body, definition, hip hop songs, lyrics, hip hop, hip hop subculture, rapper